

потенциала предприятия с учетом особенностей адаптации к внешней среде. Следовательно, результаты целевого анализа потенциала, а также отдельных его элементов является основой для выбора стратегий и изменения структуры производства.

Dyda S.T., Gerega Kh.M. Analysis of production potential as factor of providing of competitiveness of enterprise

Theoretical principles are reflected in relation to determination of category of "production potential of enterprise", and factors which influence on forming of production potential of enterprise are considered. Described that an analysis enables to form general strategy of development of production potential of enterprise taking into account the features of adaptation to the external environment. Consequently, results of having a special purpose analysis of potential, and also his separate elements is basis for the choice of strategies and change of pattern of production.

УДК 636.2:637.2

Здобувач В.В. Гачкова; асист. О.Р. Жидяк –

ЛНУ ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С.З. Гжицького

**РОЗВИТОК ТВАРИННИЦТВА В УКРАЇНІ ЧЕРЕЗ
ПРИЗМУ ЗБАЛАНСОВАНОГО ВИКОРИСТАННЯ РИНКУ ЗЕРНА**

Обґрунтовано доцільність використання перевиробництва зерна в м'ясному скотарстві. Застосування методу математичного моделювання і використання комп'ютерної техніки забезпечує системний підхід, за якого якнайтісніше збалансовується не лише виробництво і використання кормів, але й забезпечується раціональне використання земельних, трудових, матеріальних і фінансових ресурсів.

Ключові слова: м'ясне скотарство, кормова база, імпорт зерна, експорт зерна, динаміка.

Вступ. Розвиток галузі тваринництва, збільшення виробництва продукції, підвищення її якості і ефективності залежать від кормової бази, науково обґрунтованої системи годівлі тварин. Через кормову базу здійснюється безпосередній зв'язок тваринницьких і рослинницьких галузей. Останні є основними постачальниками кормів, і їх розвиток визначає розвиток галузей тваринництва як безпосередньо, так і через переробну промисловість.

Під кормовою базою розуміють склад, кількість і якість кормів, їхнє виробництво, заготівлю, зберігання і використання. Усі заходи щодо створення кормової бази об'єднують у систему кормовиробництва. Створити міцну кормову базу підприємства можна за чіткого дотримання принципів її раціональної організації, основними з яких є:

- дотримання відповідності природно-економічним умовам раціональної спеціалізації підприємства;
- ефективне використання головного засобу виробництва – землі, раціональна організація посівного і лукопосовищного кормовиробництва;
- пропорційне співвідношення між кормовими ресурсами і перспективами ефективного розвитку галузей тваринництва відповідно до потреб господарства в їхній продукції. План трансформації земельних угідь має передбачати поліпшення їх за допомогою системи організаційно-економічних заходів з метою забезпечення випереджувальних темпів зростання кормової бази темпам збільшення поголів'я тварин при досягненні їхньої продуктивності згідно з породними характеристиками;

- раціональне використання трудових ресурсів, засобів виробництва як у виробництві кормів, так і в галузях тваринництва. Дотримання цього принципу можливе за впровадження прогресивних форм організації виробництва і праці, системи машин для забезпечення комплексної механізації виробничих процесів на всіх стадіях кормовиробництва;
- висока економічна ефективність за повного забезпечення тваринництва високоякісними кормами і науково обґрунтованих нормативних витратах на одиницю продукції [5, с. 340].

Високу ефективність кормовиробництва забезпечує організація його на інтенсивній основі. Додаткові капітальні вкладення мають бути пов'язані із впровадженням наукових досягнень, досвіду кращих підприємств. Застосування врожайних сортів кормових культур, розміщення їхніх посівів у науково обґрунтованих сівозмінах після належних попередників, раціональне підживлення ґрунту, боротьба з шкідниками і хворобами сприяють отриманню необхідної обсягу продукції високої якості за зниження трудових і матеріальних витрат.

Мета дослідження – обґрунтувати напрямки оптимізації та розвитку кормової бази у галузі м'ясного скотарства.

Виклад основного матеріалу. Усі заходи щодо створення міцної кормової бази, як уже зазначалося, поєднуються у системі кормовиробництва. *Система кормовиробництва* – це науково обґрунтований комплекс організаційно-економічних, технологічних і технічних заходів, спрямованих на створення міцної кормової бази, раціональне використання земельних угідь, удосконалення процесів заготівлі, зберігання, приготування і використання кормів, зниження затрат праці та засобів виробництва на одиницю продукції [4, с. 32].

Система кормовиробництва вирішує всі питання щодо забезпечення тваринництва високоякісними, збалансованими за поживністю кормами за зниження сумарних затрат на їх одиницю на основі впровадження ресурсощадної технології та наукової організації праці. Необхідною умовою підвищення ефективності системи кормовиробництва є раціональне поєднання джерел надходження кормів як завдяки внутрішньогосподарській діяльності (висівання кормових культур, використання лук і пасовищ), так і міжгосподарській кооперації і агропромисловій інтеграції (купівля, обмін та ін.).

Треба зазначити, що перспективи для розвитку галузі тваринництва невід'ємно пов'язані з розвитком галузі рослинництва, а саме виробництва зернової продукції. Якщо взяти для прикладу баланс виробництва та споживання м'яса (одного з головних напрямів ефективного використання зерна), то можна зробити цілком обґрунтований висновок, що понад півмільйона тонн імпорту – це не український вибір, а скоріше, вимушений політичний захід боротьби з інфляцією (табл. 1). Такий обсяг недорогого м'яса і високої якості в змозі за 2-3 роки наростити вітчизняні виробники, використовуючи для цього близько 2-3 млн т зерна щорічно гарантовано.

Нарощуючи в подальшому періоді виробництво м'ясної сировини до науково обґрунтованих обсягів споживання, можна ефективно "знімати" з ринку ще не менше 5-7 млн т зернофуражу щорічно [2, с. 640].

Табл. 1. Баланс м'яса та м'ясних продуктів (за календарний рік), тис. т

Показник	2004	2005	2006	2007	2008
Виробництво	1600	1597	1723	1912	1906
Зміна запасів на кінець року	16	-11	-2	-20	76
Імпорт	366	325	278	245	550
Усього ресурсів	1950	1933	2003	2177	2380
Експорт	110	82	29	45	28
Переробка на кормові цілі	13	7	7	7	12
Фонд споживання	1827	1844	1967	2125	2340
із розрахунку на 1 особу, кг	38,5	39,1	42,0	45,7	50,6

Тенденції, що спостерігаються протягом останніх років у балансі виробництва та використання зерна, є майже незмінними за показником головних напрямів внутрішнього використання – на кормові та продовольчі цілі. Тому для потреб України в найближчий період достатньо 25-27 млн т збіжжя щорічно. Але очевидно, що обсяги виробництва на перспективу перевищуватимуть внутрішні потреби. Від 8 до 15 млн т зерна – це той надлишок, який постійно провокуватиме напругу на ринку, доки не подолає глибоку кризу галузь тваринництва.

Безумовно, поки що це "зайве збіжжя підлягає експорту. Наріжний камінь проблеми – коли та за якою ціною. Реалізація відразу після збирання, уникнувши багатьом клопотів – цілком можливий, а для багатьох економічно слабких підприємств – і єдино вимушений реальний шлях одержати обігові кошти. Але економічний зиск від такої реалізації для селян – мінімальний. Світовий ринок сформується й запропонує ціну в 1,5-2,0 рази вищу через 4-5 місяців (грудень – квітень). У цій ситуації допомогти аграріям повинна гнучка державна політика підтримки.

Аналіз основних досліджень. Коливання пропорцій світового виробництва зерна зумовлює напругу не лише в галузях аграрної сфери, але й соціальної, що потребує постійного моніторингу динаміки змін його обсягів й аналізу тенденцій розвитку ринків зерна окремими країнами-виробниками. Цю проблему досліджено у працях таких учених: П.Т. Саблука, В.І. Власова, В.Я. Месель-Веселяка, С.М. Кваші, Ю.Ф. Мельника, В.І. Бойка, А.Д. Діброви, Г.А. Калієва, С.М. Чмиря, Є.М. Лебеда.

Нестабільний характер розвитку ринку зерна, зумовлений одночасним впливом багатьох чинників, змінив ділову активність товаровиробників зернової продукції, ускладнив прогнозування економічних циклів і відкрив широке коло питань для наукового пошуку.

У сучасній економічній практиці для аналізу галузевих ринків використовують теорію і методологію галузевих ринкових структур. Предметом аналізу є ринкові процеси, а завданням теорії – дослідження їхнього впливу на діяльність виробників, спрямовану на задоволення попиту споживачів. Такий підхід у рамках теорії структури галузевих ринків отримав назву парадигми "структура → поведінка → результативність". Таким чином, відповідно до методології аналізу галузевих структур, маємо на меті дослідити структурні характеристики світового ринку зерна, напрями зміни структури й про-

порцій основних груп зернової продукції (пшениці, рису, фуражного зерна) у світі та його регіонах (країнах Європи, Америки, Азії, Африки). Результати досліджень мають стати підґрунтям для майбутнього прогнозування показників світової торгівлі на ринку зерна.

Потреба в зерновій продукції на сучасному міжнародному ринку формується під впливом неупинного зростання чисельності населення планети. За оцінками експертів, чисельність населення світу зростає в середньому на 1,4 % на рік і досягне у 2015 р. – 7,2 млрд осіб, що на 15 % більше, ніж у 2000 р. У матеріалах Всесвітньої конференції з питань харчування, яка відбулася у Римі в листопаді 1996 р., наголошено, що для забезпечення населення планети харчовими продуктами у найближче десятиліття потрібно збільшити їхнє виробництво як мінімум на 75 %. При цьому виробництво продовольства до 40 % прямо або опосередковано пов'язано з використанням зернових ресурсів.

На думку фахівців, однією з причин продовольчої кризи на початку ХХІ ст. став експортний сегмент зернового ринку. Цей факт зумовлює необхідність аналізу ринкових змін для виявлення чинників і наслідків кризи. Результати розрахунків, здійснених за даними ФАО (табл. 1), засвідчують, що за 1990-2006 рр. відбулися значні зміни в експортному сегменті зернового ринку. У світі спостерігалася загальна тенденція зростання експорту зерна. Фізичні обсяги його світового експорту збільшилися в середньому на 13,5 % (від 226,2 до 256,9 млн т), частка якого від глобального виробництва становить 11,5 %. У структурі світового експорту у 2006 р. чільне місце належало зерну фуражних культур, обсяги якого збільшились у середньому на 13,8 % і досягли 144,9 млн т. Експорт пшениці зріс на 11,8 % і становив 110,3 млн т, експорт рису збільшився в 6,4 рази і дорівнював 1,71 млн т. Однак загальносвітова тенденція експорту зернових різниться з тенденціями окремих регіонів. Результати аналізу свідчать, що відбулася переорієнтація експорту зерна від країн Європи, які зменшили його обсяги на 41,6 %, до країн Азії та Африки, які збільшили експорт відповідно в 1.5 і 2.7 рази.

Країни Америки – лідери світового експорту зерна. Тенденція до його зростання зберігається. Вони експортували у 2006 р. 156,6 млн т зерна, тобто на 23 % більше, ніж у 1990 р., зокрема: пшениці – на 10,6 %, фуражного зерна – 29,8 %, рису – майже у 8 разів. Їхня частка в світовій структурі експорту у 1990-2006 рр. становила: пшениці – 49,8-52,4 %, рису – 75,3-92,8 %, фуражного зерна – 49,6-67,5 %. Пропорції між видами зерна у структурі експорту країн Америки (пшениця/рис/фуражне зерно, %) встановилися такі: 1990 р. – 40,7/0.2/59.2; 2000 р. – 42,8 /1,03/56,2; 2006 р. – 36,5/1,01/62,4. Як бачимо, існує тенденція до скорочення обсягів експорту продовольчої пшениці та нарощування обсягів фуражного зерна. У табл. 2 наведено структуру зернових в експорті кожного окремого регіону у 2006 р.

Країни Європи у 1990-2000 рр. були другими за обсягами експорту зерна. Однак у 2006 р. вони зменшили його вивезення майже в 2 рази – до 37,7 млн т. У світовій структурі експорту зерна частка Європи за видами становила: пшениці – 34,2 % (1990); 28,4 % (2000); 24,3 % (2006 р.); рису – відповідно 24,2 %; 4,4; 4,5 %; фуражного зерна – 24,1 %; 26,1; 7,5 %.

Табл. 2. Динаміка і структура зерна у світі та його регіонах 1990-2006 р. млн т

Регіон	Пшениця				Рис				Фуражне зерно				Разом зерна			
	1990	2000	2006	1990 до 2006 % (+/-)	1990	2000	2006	1990 до 2006 % (+/-)	1990	2000	2006	1990 до 2006 % (+/-)	1990	2000	2006	1990 до 2006 % (+/-)
Світ	98,6	117,1	110,3	111,8	0,27	1,53	1,71	644,3	127,4	154,4	144,9	113,8	226,2	273,1	256,9	113,5
У т.ч.																
Європа	33,7	33,3	26,8	79,5	0,06	0,07	0,08	119,0	30,7	40,3	10,8	35,2	64,5	73,6	37,7	58,4
% від світу	34,2	28,4	24,31	-9,9	24,2	4,4	4,5	-19,7	24,1	26,1	7,5	-16,7	28,5	27,0	14,7	-13,8
Америка	51,7	58,3	57,2	110,6	0,2	1,41	1,59	793,4	75,3	76,6	97,8	129,8	127,2	136,3	156,6	123,0
% від світу	52,4	49,8	51,9	-0,6	75,3	91,7	92,8	17,5	59,1	49,6	67,5	8,3	56,2	49,9	60,9	4,7
Азія	1,5	7,7	14,2	934,2	0,0004	0,01	0,04	9992,7	14,1	31,5	27,5	194,3	15,7	39,2	41,7	266,5
% від світу	1,5	6,6	12,9	11,3	0,2	0,9	2,6	2,4	11,1	20,4	18,9	7,9	6,9	14,4	16,2	9,3
Африка	0,2	0,2	0,8	533,3	0,0009	0,001	0,0034	361,6	3,6	1,9	5,0	138,7	3,8	2,1	5,9	154,4
% від світу	0,2	0,2	0,7	0,6	0,3	0,1	0,2	-0,2	2,9	1,2	3,5	0,6	1,7	0,8	2,3	0,6

Як бачимо, за всіма групами зернових відбулося зменшення їхніх часток у світовій структурі експорту, стрімке зменшення валового виробництва кормів у господарствах всіх категорій, погіршення структурного складу фуражних фондів, зниження рівня кормозабезпеченості тварин.

Висновки. По-перше, тенденції, що спостерігаються протягом останніх років у балансі виробництва та використання зерна, є майже незмінними за показником головних напрямів внутрішнього використання: на кормові та продовольчі цілі. Тому для потреб України в найближчий період достатньо 25-27 млн т збіжжя щорічно. Але очевидно, що обсяги виробництва на перспективу перевищуватимуть внутрішні потреби. Від 8 до 15 млн т зерна – це "той надлишок, який постійно провокуватиме напругу на ринку, доки не запрацюють на повну потужність програми з виробництва біотам. По-друге, безумовно, поки що це "зайве збіжжя підлягає експорту. Наріжний камінь проблеми – коли та за якою ціною. Реалізація відразу після збирання, уникнувши багатьом клопотів, – цілком можливий, а для багатьох економічно слабких підприємств – і єдино вимушений реальний шлях одержати обігові кошти. Але економічний зиск від такої реалізації для селян – мінімальний. Світовий ринок сформується й запропонує ціну в 1,5-2 рази вищу через 4-5 місяців (грудень – квітень). У цій ситуації допомогти аграріям повинна гнучка державна політика підтримки. По-третє, найдоцільніше, на наш погляд, ор-

ганізувати її таким чином: у грудні ухвалити рішення Уряду про початок форвардних закупівель зерна, зазвичай, від підприємств, що не здатні отримати банківський кредит на весняний комплекс; до травня забезпечити повернення коштів Аграрному фонду, реалізувавши все наявне на його базах зберігання зерно. Найоптимальніший механізм вже успішно апробував Урядом навесні 2009 р.: всі зернотрейдери отримали заборговані обсяги ПДВ за умови, що ці кошти були спрямовані на закупівлю зерна в Аграрному фонді; у червні ухвалити рішення, а в липні розпочати операції за заставами за купівлями зерна в обсягах і за видами, що забезпечать повну стабільність на ринку. В урожайні роки обсяги закупівель повинні бути проголошені як необмежені. Насправді, вони не перевищать обсягів надлишку, а ціна питання для держбюджету становитиме 5-6 млрд грн максимально, до того ж – на умовах щорічного повернення, а, отже, це одноразові видатки бюджету одного-двох років. За інше зерно (близько 25 млн т) можна не турбуватися, бо воно "зв'язане" багаторічними зв'язками з хлібопереробною галуззю (продовольче) й великими виробниками тваринницької продукції (фуражне), а також значна його частина відразу після жнив буде виділена на посівні цілі та особистим господарствам громадян – власникам земельних паїв – як орендна плата, і також буде використана на продовольчі й кормові цілі) й великими виробниками тваринницької продукції (фуражне), а також значна його частина відразу після жнив буде виділена на посівні цілі та особистим господарствам громадян – власникам земельних паїв – як орендна плата, і також буде використана на продовольчі й кормові цілі.

Основною причиною занепаду тваринницьких галузей є значне зменшення валового виробництва кормів у господарствах всіх категорій, погіршення структурного складу фуражних фондів, зниження рівня кормозабезпеченості тварин. Значно зменшилась частка концентрованих кормів, особливо комбікормів. Для ефективного розвитку тваринництва в кожному сільськогосподарському підприємстві повинна бути науково обґрунтована стабільна кормова база, основою якої є власне кормовиробництво. Оскільки подальше розширення площ під кормовими культурами є проблематичним, то надзвичайно важливим питанням інтенсифікації кормовиробництва на сучасному етапі є оптимізація структури кормової площі, виробництва і використання кормів. Планування кормовиробництва має базуватися на використанні методу математичного моделювання, який забезпечує баланс виробництва кормів та їх потреби на основі наукових вимог щодо годівлі тварин з врахуванням особливостей вмісту інгредієнтів поживності в раціонах різних видів і груп тварин

Застосування методу математичного моделювання і використання комп'ютерної техніки забезпечує системний підхід, за якого якнайтісніше збалансовується не лише виробництво і використання кормів, але й забезпечується раціональне використання земельних, трудових, матеріальних і фінансових ресурсів.

Література

1. Осташко Т.О. Ринкова трансформація аграрного сектора / Т.О. Осташко. – К. : Вид-во "Фенікс", 2004. – 280 с.

2. Шерер Ф.М. Структура отраслевых рынков : пер. з англ. / Ф.М. Шерер, Д. Росс. – М. : Изд-во "Инфра-М", 1997. – 698 с.

3. Месель-Веселяк В.Я. Аграрна реформа і організаційно-економічні трансформації у сільському господарстві / В.Я. Марсель-Веселяк. – К. : Нац. наук. центр "Ін-т аграрної економіки", 2010. – 57 с.

4. Галанець В.Г. Оцінка економічної ситуації в АПК // Вісник Львівського державного аграрного ун-ту. – Сер.: Економіка АПК. – 2000. – № 7(1). – С. 30-35.

5. Березівський П.С. Фінансові аспекти державного регулювання ринку продукції скотарства // Вісник Львівського державного аграрного ун-ту. – Сер.: Економіка АПК. – 1999. – № 6. – С. 239-243.

Гачкова В.В., Жидяк О.Р. Развитие скотоводства в Украине через призму сбалансированного использования рынка зерна

Обоснована целесообразность использования перепроизводства зерна в мясном скотоводстве. Применение метода математического моделирования и использования компьютерной техники обеспечивает системный подход, который тесно балансирует не только производство и использование кормов, но и обеспечивается рациональное использование земельных, трудовых, материальных и финансовых ресурсов.

Ключевые слова: мясное скотоводство, кормовая база, импорт зерна, экспорт зерна, динамика.

Gachkova V.V., Zhydyak A.R. Development of cattle breeding is in Ukraine through prism of the balanced use of wheat market

Development meat-cattle in Ukraine through the prism of sustainable use of the grain market. Application of method of mathematical design and use of computer technique provides approach of the systems, what tide not only a production and use of forages balanced for but also the rational use of the labour, financial and financial resources landed, is provided.

Keywords: meat-cattle, food base, imports of grain, grain export, dynamics

УДК 331.2

Аспір. Б.Б. Комарницька¹ – НУ "Львівська політехніка"

МОТИВУВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ У СИСТЕМІ "ПОСТАЧАННЯ – ВИРОБНИЦТВО – ЗБУТ"

Досліджено рівень, форми та методи мотивування працівників на сучасних машинобудівних підприємствах. Запропоновано підхід щодо покращення мотивування працівників машинобудівних підприємств. Для покращення рівня мотивування працівників запропоновано розглядати мотивацію в системі "постачання – виробництво – збут".

Постановка проблеми. Питання мотивування працівників до трудової активності є актуальним у сучасних умовах функціонування підприємств, зокрема машинобудівної галузі. Причинами цьому є: низький рівень розвитку економіки країни, незначна державна підтримка функціонування підприємств, перехід до приватної власності, незадовільний фінансовий стан підприємства, застарілість техніки та технологій виробництва, низька інвестиційна привабливість підприємств цієї галузі, недосконалість планування діяльності підприємства та низький рівень узгодженості стратегії підприємства з системою мотивації працівників тощо. Багато наведених вище індикаторів

¹ Наук. керівник: проф. О.Є. Кузьмін, д-р екон. наук – НУ "Львівська політехніка"